

УДК 616.883.115-067.23

©С. О. Риков, В. А. Васюта, Л. В. Задояний

Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика МОЗ України
ДУ "Інститут нейрохірургії імені А. П. Ромоданова НАМН України"**РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ТА КЛІНІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ХВОРИХ НА АТРОФІЇ ЗОРОВИХ НЕРВІВ**

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ТА КЛІНІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ХВОРИХ НА АТРОФІЇ ЗОРОВИХ НЕРВІВ – У статті проведено аналіз історій хвороб пацієнтів, які зверталися до офтальмологів відділу нейроофтальмології у 2010 році. Вивчено, з якою нейрохірургічною та офтальмологічною патологією зверталися хворі. Проведено етіологічний аналіз атрофій зорових нервів.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ И КЛИНИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА БОЛЬНЫХ С АТРОФИЯМИ ЗРИТЕЛЬНЫХ НЕРВОВ – В статье проведен анализ историй болезней пациентов, которые обращались к офтальмологам отдела нейроофтальмологии в 2010 году. Изучено, с какой нейрохирургической и офтальмологической патологией обращались больные. Проведен этиологический анализ атрофий зрительных нервов.

RETROSPECTIVE ANALYSIS AND CLINICAL CHARACTERISTIC OF PATIENTS WITH OPTIC NERVE ATROPHY – In the article there was carried out the analysis of case records of patients in the department of neuroophthalmology in 2010 year. It was studied that neurosurgical and ophthalmologic pathology was the cause of applying. It was conducted etiological the analysis of optic nerve atrophy.

Ключові слова: нейрохірургічні хворі, атрофія зорових нервів, етіологія.

Ключевые слова: нейрохирургические больные, атрофия зрительных нервов, этиология.

Key words: neurosurgical patients, optic nerve atrophy, etiology.

ВСТУП Атрофія зорових нервів (АЗН) є важливою медико-соціальною проблемою, враховуючи значну інвалідізацію внаслідок цього захворювання [5]. За даними С. О. Рикова, в Україні розповсюдженість атрофії зорових нервів за десять років збільшилась з 73,6 до 84,6 на 100 тис. населення і за темпами росту продовжує займати одне з перших місць [8].

АЗН є поліетіологічним захворюванням, розвиток якого спричиняють різні патологічні процеси: набряк, запалення, дистрофія, порушення кровообігу, токсичні

ураження, демієлінізуючі процеси, пухлини та аневризми, спадкові чинники [4, 6, 7]. Проте сьогодні першопричиною АЗН часто стають судинні захворювання [7].

У результаті дії етіопатогенетичних чинників виникають дистрофічні зміни у нервових волокнах, прискорюються процеси апоптозу, зменшується кількість гангліонарних клітин та аксонів нервових клітин [6]. Вивчення етіологічних чинників розвитку АЗН є досить важливим, оскільки від цього залежить тактика лікування.

Метою дослідження стало провести ретроспективний аналіз історій хвороб пацієнтів поліклінічного відділення ДУ "Інститут нейрохірургії НАМН України", які зверталися до офтальмологів відділу нейроофтальмології. Вивчити етіологічні чинники виникнення атрофії зорових нервів.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ Аналізували дані офтальмологічних оглядів усіх хворих, які зверталися до офтальмологів відділу нейроофтальмології протягом 2010 року.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ У 2010 році лікарями-офтальмологами було оглянуто 5700 хворих (табл. 1). Майже всіх пацієнтів, які звертаються до Інституту нейрохірургії, оглядають офтальмологи, особливо у випадках новоутворень, черепно-мозкових травм, судинних порушень. Іноді тактика нейрохірургічного втручання залежить саме від нейроофтальмологічного огляду (наявність чи відсутність застійних дисків, атрофії зорових нервів). Також часто до нейроофтальмологів направляють хворих з інших офтальмологічних установ з підозрою на атрофію зорових нервів нез'ясованого генезу, застійні диски, оптичні нейропатії тощо.

Таблиця 1. Аналіз обстежень хворих поліклінічного відділення ДУ "Інститут нейрохірургії НАМНУ" лікарями-офтальмологами

Вид патології	Кількість хворих	
	абс. кількість	%
Пухлина мозку	912	16,0
Нейротравма	855	15,0
Судинні ураження мозку	513	9,0
Застійні диски зорових нервів	515	9,03
Вторинна атрофія зорових нервів	171	3,0
Первинна атрофія зорових нервів	285	5,0
Неврити, ішемії зорових нервів	114	2,0
Ретробульбарні неврити	113	1,98
Псевдоневрит	24	0,42
Друзи	23	0,40
Арахноенцефаліт	117	2,05
Отіхiazмальний арахноідит	57	1,0
Аномалії рефракції	275	4,82
Ангіопатія сітківки	342	6,0
Інші види патології	570	10,0
Відсутність патології зорового аналізатора	798	14,0
Усього хворих	5700	100

У 2010 році превалювали пацієнти з новоутвореннями головного мозку – 912 хворих (16 %), на другому місці були нейротравми (15 %). Судинні ураження головного мозку (9,0 %) та застійні диски зорових нервів мали місце у 15 % хворих відповідно.

У 285 хворих (5 %) було виявлено первинну атрофію зорових нервів. Вторинні атрофії (після застійних дисків зорових нервів) діагностували у 171 хворого (3 %). Всю іншу патологію (за винятком аномалії рефракції та ангіопатії сітківки) виявляли у 1–2 % хворих.

Враховуючи специфіку закладу ДУ “Інститут нейрохірургії імені А. П. Ромоданова НАМН України” велика кількість хворих з атрофіями зорових нервів була саме нейрохірургічного профілю. Тому нам здалося доцільним поділити хворих з атрофіями зорових нервів на 3 групи: хворі з первинною атрофією зорових нервів внаслідок нейрохірургічної патології; хворі з первинною атрофією зорових нервів (решта) та хворі із вторинною атрофією зорових нервів (внаслідок застійних дисків зорових нервів). Розподіл між групами був наступний (табл. 2).

У 41,45 % хворих була первинна атрофія зорових нервів, пов'язана з нейрохірургічною патологією. В 21,05 % хворих – атрофії зорових нервів внаслідок інших причин. Вторинна атрофія зорових нервів мала місце у хворих, які в анамнезі перенесли застійні диски зорових нервів різного генезу (новоутворення, травми, доброякісна внутрішньочерепна гіпертензія тощо).

Ми також вивчали види нейрохірургічної патології, що призводять до розвитку атрофій зорових нервів (табл. 3).

На першому місці серед нейрохірургічної патології, що призводить до розвитку атрофій зорових нервів, виявилися пухлини супратенторіальної локалізації – 51,32 % (97 хворих). Серед новоутворень супратен-

торіальної локалізації превалюють аденоми гіпофіза, краніофарингіоми, супратенторіальні менінгіоми.

На другому місці – новоутворення субтенторіальної локалізації (31,22 %), а саме пухлини IV мозкового шлуночка, пухлини стовбура мозку, мозочка та інші. Пухлини зорового нерва та орбіти зустрічають у 5,82 % випадків. Збільшилася кількість судинних аневризм (7,74 %), які внаслідок тиснення на зорові шляхи теж призводять до розвитку низхідної атрофії зорових нервів. Кількість хворих із черепно-мозковими травмами з ураженням зорового аналізатора і розвитком атрофії зорових нервів була відносно невеликою і становила 3,7 %.

Протягом 2010 року нами було оглянуто 96 хворих з атрофіями зорових нервів, не пов'язаних з нейрохірургічною патологією. Етіологічні чинники розвитку атрофій зорових нервів, не пов'язаних з нейрохірургічною патологією, представлено у таблиці 4.

Перше місце (31,25 %) серед причин розвитку атрофії зорових нервів посідає судинний чинник, тобто розвиток АЗН внаслідок гострого порушення кровообігу в системі зорового нерва, оклюзії вен та артерій сітківки. На другому місці – постзапальна атрофія (25 %), що розвинулась внаслідок папіліту та ретробульбарного невриту. Ретробульбарні неврити тісно пов'язані з демієлінізуючими захворюваннями нервової системи. Так, за даними В. І. Гузевої (2003 р.), дебют розсіяного склерозу у вигляді оптичного невриту зустрічають в 25 % випадках. За іншими даними [2], у 45–75 % хворих з оптичним невритом протягом 5–7 років розвивається розсіяний склероз. Травматичні ураження ока є причиною виникнення атрофій зорових нервів у 15,63 % випадків. Враховуючи “змішаний” прийом, тобто огляд як дорослих, так і дітей, за нашими даними, частота уродженої атрофії зорових нервів становить також 15,63 % випадків і пов'язана з

Таблиця 2. Розподіл хворих з атрофіями зорових нервів по групах

Вид АЗН	Абсолютна кількість	%
Первинна, внаслідок нейрохірургічної патології	189	41,45
Первинна, не пов'язана з нейрохірургічною патологією	96	21,05
Вторинна	171	37,5
Усього	456	100

Таблиця 3. Види нейрохірургічної патології, що призводять до розвитку атрофії зорових нервів

Вид нейрохірургічної патології	Абсолютна кількість	%
Пухлина супратенторіальної локалізації	97	51,32
Пухлина субтенторіальної локалізації	59	31,22
Пухлина зорового нерва та орбіти	11	5,82
Судинна аневризма	15	7,94
Черепно-мозкова травма	7	3,7
Усього	189	100

Таблиця 4. Етіологічні чинники атрофій зорових нервів, не пов'язаних з нейрохірургічною патологією

Етіологія	Абсолютна кількість	%
Судинна	30	31,25
Постзапальна	24	25,0
Посттравматична	15	15,63
Уроджена	15	15,63
Токсична	9	9,38
Не з'ясованої етіології	3	3,13
Усього	96	100

внутрішньоутробними порушеннями та спадковими чинниками.

На жаль, зустрічаються атрофії зорових нервів токсичного характеру в 9,38 % випадків. Це пов'язано, насамперед, зі збільшенням кількості сурогатів алкоголю, куди додають метиловий спирт. Токсичний неврит майже у 100 % випадків закінчується розвитком тяжкої атрофії зорових нервів з ураженням папіломакулярного пучка.

Атрофії зорових нервів не з'ясованої етіології були виявлені лише у 3 хворих (3,13 %), що можна пояснити кращими діагностичними можливостями в останні роки.

ВИСНОВОК Атрофії зорових нервів є розповсюдженою патологією. Існує багато причин, що призводить до розвитку АЗН. Своєчасна рання діагностика з обов'язковим урахуванням етіологічних чинників допоможе призначити адекватне лікування та якомога повніше поліпшити зорові функції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гузева В. И. Рассеянный склероз. Диагностика и лечение (возрастные аспекты). / В. И. Гузева, М. Л. Чухловина. – СПб.: Фолиант, 2003. – 174 с.
2. Гусева М. Р. Клинико-параклинические критерии демиелинизирующих заболеваний у детей : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. мед. наук / М. Р. Гусева– 1994.
3. Жабоедов Г. Д. Нові можливості лікування часткових атрофій зорових нервів / Г. Д. Жабоедов, Р. Л. Скрипник, В. А. Васюта // Український неврологічний журнал. – 2007. – № 2. – С. 18–21.
4. Кахтан Д. Медикаментозное и хирургическое лечение частичной атрофии зрительных нервов различного генеза : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. мед. наук / Д. Кахтан. – М., 2003. – 165 с.
5. Крижанівська Т. В. Інвалідність внаслідок патології органа зору в населення України у 90 – 2002 роках / Т. В. Крижанівська //Офтальмологічний журнал. – 2003. – № 3. – С. 23–26.
6. Рамазашвили М. И. Вопросы диагностики и лечения атрофии зрительного нерва: Автореф. дис. ...канд. мед. наук / М. И. Рамазашвили. – М., 1991. – 24 с.
7. Решетняк В. А. Клинико-гистологическое исследование процессов дистрофии и регенерации в волокнах зрительного нерва : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. мед. наук / В. А. Решетняк. – Одесса, 1992. – 21 с.
8. Риков С. О. Вплив медико-соціальних факторів на поширеність захворювань органа зору серед населення України і на діяльність офтальмологічної служби та напрямки її реформування / С. О. Риков // Військ. Медицина України. – 2003. – № 3/4. – С. 44–50.

Отримано 26.12.11